

MINNA HAGMAN

Julkista oleilua juhliiva kermaleivos

Avoimuus, vapaus, helppo lähestyttävyyys ja käsitettävyyys – nämä ovat kirjasto Oodin suunnittelussa julkilausuttuja tavoitteita¹. Ensimmäisillä vierailukerroilla huomion vievät kuitenkin rakennuksen häkellyttävä muoto ja paikalle saapuneiden uteliainen ihmisten määrä. Johtuuko Oodin hämmästyttävä muoto siitä, että sen arkkitehtuuri ilmaisee tahattomasti jotain muutakin, kuin mitä sen oli tarkoitus ilmaista?

Lähestyn Helsingin uutta keskustakirjastoa Oodia rautatieaseman suunnalta. Ensin rakennuksesta näkyy vain kadunvarren puuverhottu julkisivu, joka harmaassa joulukuun iltapäivässä on kutsuvan vehnäkeltainen. Sen yläpuolella kohoaa valkoinen kermavaahtokuorrutusta muistuttava lasiseinäinen kerros, joka tässä valaistuksessa näyttää harmahtavalta. Haluan nähdä pääsisäänkäynnin ja kierrän Kansalaistorin puolelle. Siellä koen ensimmäisen wau-elämyksen: sisäänkäynnin syvennys ja sen yläpuolelle kaartuva ”lippa” ovat mittasuhteiltaan valtavat, ja niiden plastiset muodot tuntuvat olevan ristiriidassa lasin ja puun luontaisten muotojen ja mittojen kanssa.

Sisääntulokerros on keskeltä valoisa ja avara, mutta sen molemmissa päissä katto laskeutuu vähitellen kohti lattiaa synnyttäen matalia hämääriä alueita, joissa ei mahdu seisomaan eikä kävelemään suorana. Vaikutelma on raskas ja painostava ikään kuin rakennus ei jaksaisi kantaa omaa painoaan. Harhailen hetken muiden uteliain vierailijoiden joukossa, ohitan täpötäyden ra-

vintola-alueen ja löydän elokuvateatterin sisäänkäynnin. Lähdän nousemaan mediassakin huomiota saaneita kaksiskierreportaita ylempiin kerroksiin.

Oodi ihmisenä olemisen ehdoille?

Pysähdyn toisen kerroksen tasanteelle ihmettelemään matalakattoista jyrkävien viistojen palkkien halkomaa tilaa. Täällä asiakkaille tarjotaan moninaisia mahdollisuuksia valmistaa ja korjata esineitä, tarvikkeita ja tekstiilejä sekä tietenkin tuottaa ja muokata digitaalista materiaalia. Kerros edustaa uutta laajennettua käsitystä siitä, mitä kirjasto voi olla. Lukiessani tästä kerroksesta ennakkoon, mieleeni tuli Hannah Arendtin *Vita activassa* esittämä klassiseen kreikkalaiseen ajatteluun pohjautuva inhimillisen toiminnan kolmijako: elämää ylläpitävä *työ*, materiaalista maailmaa ylläpitävien esineiden ja tarvikkeiden *valmistaminen* ja *toiminta* eli ihmisten vapaa yhteen kokoontuminen ja yhteistä asioista keskustelu². Pohdiskelin, voisivatko Oodin kolme erilaisiin toimintoihin erikoistunutta kerrosta kuvastaa jotenkin tätä jakoa.

Paikan päällä kuitenkin selviää, ettei Arendtin jaottelu vastaa kerrosten toiminnallista sisältöä. Pikeminkin kirjasto heijastaa sitä, minkälaiseksi ihmisenä olemisen ehdot ovat Arendtinkin mukaan modernissa maailmassa muuttuneet³. Elämää ylläpitävä työ on muuntunut työnjakoon perustuvaksi taloudellisen arvon tuottamiseksi. Esineiden ja tarvikkeiden ja teosten valmistaminen, klassisessa, käden taitoa vaativassa mielessä, on jäänyt erikoistuneiden pienyrittäjien ja taiteilijoiden elinkeinoksi, mutta yhä enemmän siitä on tullut kenen tahansa vapaa-ajan harrastus. Toiminta eli vapaa yhteen kokoontuminen ja yhteisistä asioista keskustelu on tyypistynyt sosiaalisessa mediassa tapahtuvaksi kuplautumiseksi ja suunsoitoksi.

Oodin ensimmäinen kerros ravintolapalveluineen, vuokrattavine auditorioineen ja elokuvateattereineen ilmentää yhteiskunnallisten tuotantosuhteiden ylläpitoa ja sosiaalista kontrollia. Samalla sen voi tulkita edustavan sitä taloudellista perustaa, jonka päälle ylempien kerrosten taloudellisesti tuottamattomat toiminnot voivat rakentua. Toisen kerroksen omaehtoiseen esineiden valmistamiseen, korjaamiseen ja tuunaamiseen sekä digitaaliseen sisällöntuotantoon tarkoitettut tilat ja kolmannen kerroksen rentoutumiseen ja oleskeluun kutsuva kirjaitaivas puolestaan tuovat julkiseksi sen, mikä yhteiskunnassamme on pitkään kuulunut yksityisen sfääriin. Tämä julkiseksi tuominen lienee se, mikä Oodissa ja muissa nykyisissä kirjastoissa on varsinaisesti uutta.

Tästä näkökulmasta onkin mielenkiintoista, kuinka Antti Nousjoki, yksi Oodin arkkitehteistä, kuvaa kirjaston taustaideologiaa:

”Oodista tulee yksi Helsingin, tai Pohjoismaiden, vapaimmista rakennuksista, missä käyttäjä voi tehdä monia asioita ja ottaa itse aloitteen siitä, mitä tekee. Se on helsinkiläisten ja täällä vierailevien yhteinen oppiva, kehittyvä työkalu.”⁴

Oma-aloitteisuus ja vapaus valita mitä ja miten tekee ovat olleet mahdollisia lähinnä yksityisen alueella,

kotona, vapaa-ajalla ja kulutuksessa. Onkin pakko kysyä, miten ne voisivat toteutua Oodin kaltaisessa julkisessa rakennuksessa, jonka sisältämät toiminnot ovat kuitenkin edellä kuvatulla tavalla jakautuneet. Vapauden ja muokattavuuden ideaa tukee toisaalta se, että rakennus on kiistämättä veistoksellinen, teos itsessään. Sen muotojen lähtökohtana ovat siis olleet myös puhtaasti esteettiset ideat, eivät vain toiminnalliset. Vapauden, avoimuuden ja kehityskelpoisuuden periaatteet ilmentävät ehkä sitä, mitä vallitsevan ideologian mukaisesti ajattelemme inhimillisestä toiminnasta ja sen ympäristölle asettamista vaatimuksista. Toimintojen muuttaminen yhteisissä tiloissa vaatii kuitenkin aina yhteistoimintaa, neuvottelua ja keskustelua. Kannustaako Oodi tällaiseen toimintaan – siis toimintaan Arendtin tarkoittamassa mielessä?

Vapauden ylistyksen käänköpuoli

Slavoj Žižek esittää, että rakennukset ilmentävät usein tahattomasti sitä, minkä virallinen ideologia torjuu ja mikä siksi jää lausumatta julki. Tämä torjuttu julkilausumaton kuitenkin ilmenee rakennuksen muodoissa ja sitä käyttävien ihmisten toiminnassa.⁵

Oodin visuaalisesta ilmeestä, muodoista, väreistä, valaistuksesta, ja varmasti myös sinne tänne harhailevasta ihmispaljoudesta, minulle tulee vastustamattomasti mieleen Hieronymus Boschin kuuluisa ja yhä hämmennystä herättävä maalaus *Maaillisten ilojen puutarha* (n. 1505). Mietin, onko tällä miellelyhtymällä jotain yhteyttä siihen ideologian tiedostamattomaan, joka Oodissa tulee näkyväksi, mutta jota on vaikea ilmaista sanoin.

Boschin triptyykki on täydellinen vastakohta aikansa Italian renessanssin hengelle, johon kuului usko ihmiseen, inhimilliseen tietokykyyn ja moraaliin sekä maallisen elämän ja ruumiillisten nautintojen arvostus. Maalauksessa ihmiset esitetään himojensa vallassa olevina avuttomina olentoina, jotka syntyinlankeemuksen jälkeen väistämättä ajautuvat ”tekniis-musikaaliseen” helvettiin. Maalauksen vasen paneeli kuvaa paratiisia, jossa ihminen

on vielä erottamaton hänet luoneesta korkeammasta voimasta. Keskipaneelissa, josta maalaus on saanut nimensä, on kuvattu vedenpaisumusta edeltävä maailma, jossa ihmiset elävät syntyinlankeemuksen jälkeen, mutta vielä ilman rangaistusta. Oikeassa paneelissa on esitetty mielikuvituksellinen näky siitä, mihin maallisten himojen seuraaminen johtaa.⁶ Oodin sisäänkäynti ja ensimmäisen kerroksen näkymät voisivat hyvin olla suurennettuja yksityiskohtia paitsi helvetin surrealistisista rakennelmista, esineistä ja soittimista myös paratiisin maisemassa koivoavista kummallisista ”luonnonmuodostelmista”.

Oodin ensimmäisen kerroksen on kuvattu ikään kuin imaisevan Kansalaistorin ja sieltä saapuvat ihmiset sisään.⁷ Tämä kerros palvelutiskeineen edustaa sosiaalista kontrollia, joka Žižekin analyysin mukaan toteutuu nykyaikaisissa kulttuurirakennuksissa niin sanottuna kahden kuoren mallina.⁸ Rakennuksen sisään astuessaan kävijä joutuu kontrollin vyöhykkeelle. Siellä punnitaan, onko hänellä riittävästi sosiaalista, kulttuurista tai taloudellista pääomaa, jotta hän voisi ensinnäkin oleilla tällä vyöhykkeellä ja toiseksi päästä rakennuksen varsinaiseen ytimeen – tilaan, jossa taide tai muu kulttuuri tapahtuu. Vaikka Oodi ei muodollisesti edusta tällaista kahden kuoren mallia, kontrolli toteutuu kuitenkin toiminnallisesti. Sisäänkäynti ja ensimmäinen kerros ovat ikään kuin Boschin helvetti, johon ihminen johdateltuna ajautuu. Toisaalta ne esiintyvät ikään kuin paratiisina, jossa ihminen on turvallisesti sosiaalisen kontrollin alaisena ja toteuttaa rooliaan yhteiskunnan jäsenenä.

Toisella vierailullani Oodiin pääsin kurkistamaan toisen kerroksen työskentelytiloihin. Aulassa on esillä 3D-tulostimia, ompelukoneita ja lainattavia tabletteja. Monet pienistä lasiseinäisistä työtiloista ovat jo käytössä. Panen merkille myös korkkiseinäiset varattavat studiot sekä isommat kokoushuoneet. Ilmeeltään kerros muistuttaa laivan kannenalaisia tiloja tai rakennuksen varsinaisten kerrosten väliin jäävää teknistä tilaa. Koiuvuivilulla päällystetyt tukipilarit ja tummasävyiset katot, lattiat ja metalliputkikalusteet herättävät tunteen jonkin koneen tai instrumentin sisällä olemisesta. Oikeastaan näin onkin, sillä tässä kerroksessa kirjaston käyttäjät ja työntekijät puuhailevat rakennuksen kantavien rakenteiden lomassa. Teräsrunkoinen Oodi muistuttaa rakenteeltaan siltaa: ensimmäinen kerros jää kaaren alle, toisessa kerroksessa näkyvissä ovat kantavat rakenteet ja kolmannen kerroksen kirjaitaivas avautuu kannella.⁹ Niin kuin Boschin maalauksessa myös Oodin toisessa kerroksessa ihmiset ovat joutuneet instrumenttien sisään tai niiden osiksi.

Vihdoin päästään Oodin kolmanteen kerrokseen, kirjaitaivaaseen! Tila on kuin kattoterassi sisällä kasvavine puineen ja taivasta muistuttavine kattoineen. Tai sitten ollaan todellakin taivaassa: matalat valkoiset kirjajhyllyt ja porrastettu lattiataso ovat kuin tiivis kumpupilvikerrokseen, jonka päälle on päästy rauhoittumaan ja rentoutumaan kirjojen parissa.

Oodin kirjaitaivas ei kannusta niinkään lukemaan, tutkimaan tai oppimaan vaan olemaan ja oleskelemaan.

Työskentelytiloja on vähän, rauhallisia lukupöytiä ei lainkaan. Tilan reunoilta löytämäni työpöydät ovat hämärästi valaistuja, mutta moninaisin pistorasioin varustettuja: täällä luetaan läppäreiltä tai tableteilta. Lukupaikoiksi on tarjolla erilaisia nojatuoleja, istuskelutyynyjä tai -raheja. Kirjastokerros on yksi yhteinen tila, jonka kaiuttomassa akustiikassa lasten, kahvila-asiakkaiden, wc:ssä kävijöiden ja kaltaisten arkkitehtuurituristien äänet vaimenevat jatkuvaksi huminaksi ja satunnaisiksi kolahduksiksi. Omassa kokemuksessani tämä kerros muistuttaa eniten Boschin maalauksen keskipaneelissa esitettyä maallisten ilojen puutarhaa.

Kolmas kerros on kieltämättä ihmeellinen – niin kuin koko rakennus. Se edustaa Suomessa harvinaiseksi jäänyttä wau-arkkitehtuuria, jonka suosio asiantuntijoidenkin mukaan on jo hiipumassa¹⁰. Jos rakennus muodoillaan herättää sanattomaksi vetävän wau-tunteen, voiko se samalla olla työkalu, omaksi otettava, oppiva ja muokattava, niin kuin suunnittelijat sen haluaisivat olevan? Kertooko Bosch-mielleyhtymäni pikemminkin siitä, että vaikka rakennus on ihmisten suunnittelema ja rakentama, se onnistuu kuitenkin ilmaisemaan voimattomuuttamme suhteessa johonkin määrittelemättömään, kenties meitä hallitsevaan voimaan, joko on ulkopuolellamme tai meissä itsessämme? Omassa mielessäni tulkiten tuon määrittelemättömän taloudelliseksi valtarakenteiksi, jotka tekevät mahdolliseksi tällaisten rakennusten ja instituutioiden ylläpidon, ja joiden suhteen ehkä kuitenkin tunnemme hieman syyllisyyttä antautu-essamme oleskeluun ja taloudellisesti tuottamattomaan, mutta nautinnolliseen puuhasteluun.

Viitteet

- 1 Vapaus mainitaan Helsingin keskustakirjasto Oodin verkkosivuilla (oodihelsinki.fi/mika-oodi/arkkitehtuuri/), käsitettävyyden puolestaan Oodin suunnitelleen arkkitehtitoimisto ALA:n verkkosivuilla (ala.fi/work/helsinki-central-library/).
- 2 Arendt 2017, 19.
- 3 Sama, 50–51.
- 4 Antti Nousjoki arkkitehtitoimisto ALA:sta Oodin verkkosivuilla. Verkossa: oodihelsinki.fi/mika-oodi/arkkitehtuuri/
- 5 Žižek 2013.
- 6 Honour & Fleming 1994, 407.
- 7 Ulla Malminen, Tervetuloa Oodiin. *Yle* 30.11.2018. Verkossa: yle.fi/uutiset/3-10522440
- 8 Žižek 2013.
- 9 Vuoden 2018 Teräsrakenne: Keskustakirjasto Oodi. *Projekti-uutiset* 22.11.2018. Verkossa: projekti-uutiset.fi/vuoden-2018-terasrakenne-keskustakirjasto-oodi/
- 10 Jonni Aromaa, Veistoksellinen Oodi voi olla lajinsa viimeinen. *YLE* 3.12.2018. Verkossa: yle.fi/uutiset/3-10529166

Kirjallisuus

- Arendt, Hannah, *Vita activa – Ihmisenä olemisen ehdot* (The Human Condition, 1958). Suom. työryhmä. Vastapaino, Tampere 2017.
- Honour, Hugh & Fleming, John, *Maailman taiteen historia* (A World History of Art, 1982). Suom. Jyri Kokkonen ym. Otava, Helsinki 1994.
- Žižek, Slavoj, *Architectural Parallax. Spandrels and Other Phenomena of Class Struggle*, 2013. Verkossa: lacan.com/essays/?page_id=218